

Hazırlayan: RABAT TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

Adres: 4 Rue Tiflet Hassan Rabat/MAROC

Tel: 00 212 537 76 76 01

Fax: 00 212 537 76 76 42

E-posta: rabat@ticaret.gov.tr

UYARI: Aşağıda yer verilen bilgiler ilgili kişi ve kurumlardan ve/veya internet sitelerinden temin edilmektedir. Söz konusu bilgiler düzenli olarak güncellenmektedir. Kaynağının 3'ncü kişi, kurum ve kuruluşlar olması sebebiyle, aşağıda yer verilen bilgi, rakam, istatistik vb. her türlü veriden doğabilecek sorunlar konusunda Ticaret Müşavirliği olarak sorumluluk kabul edilmemektedir. Kullanıcılar tarafından muhatap oldukları kurum, kuruluş, firma veya şahıslardan ilgili konuların sorularak yetkili kişilerden resmi bilgi edinilmesinde fayda vardır.

Fas İş Ortamı

Siyasi istikrara sahip, son dönemlerde dış ticaretin serbestleştirilmesi ve yabancı yatırımcılar için daha iyi koşullar yaratılması yönünde olumlu reformlar yapan, ticari ortaklarını çeşitlendirme arzusunda olan ve iç pazarı giderek cazip hale gelen Fas, kökleri tarihe dayanan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkileri bulunan Sahraaltı Afrika'ya açılım için bir kapı niteliğinde olduğu gibi Avrupa Birliği, Birleşik Krallık, ABD, BAE ile serbest ticaret anlaşması bulunması nedeniyle önemli bir pazar erişimi potansiyeline sahiptir. Fas, Kıtasa Afrika Serbest Ticaret Anlaşmasını da imzalamış ve onaylamıştır. Ülke, söz konusu Anlaşmanın uygulanması için tarife cetvelinin %90'ını kapsayan tarife taviz listesini de yayımlamıştır. Agadir Anlaşması kapsamında Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki birçok ülke ile ticarete uygulanan tercihli tarife sayesinde bölge ülkelerine ticarete de önemli bir bölge olarak düşünülebilir. Bu çerçevede Fas, ekonominin liberalleştirilmesi ve bürokrasinin azaltılması yönünde yoğun bir çaba sarfetmektedir. Ülke aynı zamanda, dış ticaretini geliştirme ve çeşitlendirme yolunda da adımlar atmakta ve korumacılık önlemlerini gevşetmektedir. Fas 2022 yılı sonunda yeni Yatırım Kanununu kabul etmiş, 2023 yılının başlarında da buna ilişkin kararnameleri yayımlayarak teşvik sistemini, yapılan yatırımın % 30'unu karşılayabilecek şekilde sistematik bir hale getirmiştir. Mevcut uluslararası konjonktür, Fas'ın stratejik hedeflerini destekler niteliktedir. Çin'den "uzaklaşma" (decoupling), tedarik zincirlerinin yeniden yapılandırılması, "dost ülkelerle ticaret" (friendshoring) ve "yerelleşerek küreselleşme" (glocalization) gibi küresel eğilimler, coğrafi konumu itibarıyla Fas'a önemli avantajlar sağlamaktadır. Fas itikrarlı bir ülke olmasıyla da yatırımlar için elverişli bir ortam sunmaktadır.

Dünya Bankası, IMF, EBRD gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra, çeşitli ülkelerin kalkınma fonlarından ülkeye ciddi bir finansman akışı mevcuttur. Örneğin, IMF'nin birkaç ay önce Fas'a tahsis ettiği 4,5 milyar ABD doları tutarındaki esnek kullanımlı kredi, bu akışın büyüklüğünü göstermektedir. Ülkenin yüksek gelirli ülkelerle olan olumlu siyasi ilişkileri de bu finansal akımları pozitif yönde etkilemektedir.

Fas yönetimi, Dünya Kupası organizasyonunu bir kaldıraç olarak kullanarak, sağlık sisteminin dijitalleşmesinden kentsel altyapının yenilenmesine kadar her alanda ülkeyi birkaç yıl içinde bir üst lige taşımayı hedeflemektedir. Ülkenin dört bir yanında inşaat ve altyapı projelerinin varlığı gözle görülür bir düzeydedir. Toplumda ve yönetimde genel bir özgüven artışı ve ortak bir hedefe kilitlenme (ve inanma) durumu hakimdir ki bu oldukça önemli bir husustur.

Fas'ın, Türkiye gibi birçok ülkeden farklı bir kalkınma stratejisi izlediği de söylenebilir. Ülke, genel olarak "orta gelir" seviyesini topyekûn yükseltmek yerine, belirli teknoloji ve üretim proseslerinde dünyadaki en ileri seviyeyi kısıtlı bir alanda yakalayarak bu noktalardan yayılmacı bir büyüme hedeflemektedir. Yabancı sermaye ve teknik bilginin (know-how) ülkeye çekilmesi, bu stratejinin temel bir unsurunu oluşturmaktadır.

İlerleyen yıllarda ülkenin karşılaşması muhtemel en büyük sınamanın (challenge), gelir ve fırsat eşitsizliğinin doğuracağı sosyal sorunları yönetmek olacağı öngörülmektedir. Mevcut durumda iş gücünde gözlemlenen düşük verimlilik ve motivasyon eksikliğinin ardında, bu toplumsal tabakalaşmanın yattığı da iddia edilebilir. Ancak bu sorunların ekonomi ve toplum üzerindeki etkileri daha derinden hissedilene kadar, ülkenin hızlı bir ilerleme kaydedeceği de anlaşılmaktadır.

Fas devleti ve halkında son yıllarda gözlemlenen genel özgüven artışının, ticari partnerleriyle ilişkilerine (daha güçlü pazarlık şeklinde) yansıdığı değerlendirilmektedir.

Türkiye-Fas ticaret hacmi 2024 yılında 4,9 Milyar Doları bulmuş olup, Türkiye Fas'a karşı ciddi bir dış ticaret fazlası vermektedir. Fas, yaptığımız 3 Milyar 446 Milyon Dolar'lık ihracatı ile Afrika kıtasında Mısır'dan sonra en fazla ihracat yaptığımız 2. ülke konumundadır. 2025 yılının ilk yarısında Fas'a olan ihracatımızın Mısır'a olan ihracatımızı da aştığı, böylece mezkur dönem için Fas'ın Afrika'dakil. İhracat pazarımız halinde geldiği görülmektedir. Bu olgunun, Fas'ın başta 2030 Dünya Kupası hazırlıkları kapsamında olmak üzere genel alt ve üst yapıya yönelik çalışmalarından ve ayrıca artan finansman ve yabancı yatırımların da desteklediği iç tüketim artışından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bunun yanında Fas'ta ülkemiz imajının olumlu seyretmesi ve iş dünyamızın yeni pazar arayışlarını hızlandırmış olmasının da etkili olduğu düşünülmektedir.

Sadece ticaret değil yatırımlar bakımından da ülkemiz firmaları için önemli bir destinasyon olan Fas'a olan ilgilinin bu bakımdan da arttığı, firmalarımızın Fas teşvik mevzuatı ve ülke iş ortamı hakkında bilgiler talep ettiği görülmektedir.

Türkiye ile ticaret ve Türkiye'den gelecek yatırımlar Fas kurumları ve medyası tarafından ilgi ile takip edilmektedir. Bu durumun arkasında ülkemizin ticarette verdiği dış fazla (Fas için dış açık) etkilidir. Faslı muhataplar, genelde bu açığı yatırımla dengelemek arzusunda olduklarını, Türkiye'nin yatırımcı gücünün buna yeteceğini ifade etmektedirler. Devamla, Faslı kurum ve iş insanlarınca Fas'ın iş ortamındaki iyileşme ve devreye alınan teşvikler vurgulanmaktadır.

Ülkede son yıllarda gerçekten de ciddi reformlar yapıldığı; sosyal ve profesyonel yaşamın modern dünya ile (tüketim alışkanlıkları ve zevkler bakımından da) büyük ölçüde entegre olduğu ve hayatın medeni bir biçimde aktığı söylenebilir. Ayrıca, birçok gelişmekte olan ülkede rastlanan ve yatırım ortamını yalnızca görünürde iyileştirmeyi amaçlayan yüzeysel reformların aksine, Fas'ta bu yönde samimi bir çabanın varlığı gözlemlenmektedir. Fas'ın yatırım ortamı konusunda oldukça iddialı bir vizyona sahip olduğu ve muadil ülkelerle kıyaslandığında bu iddiasının büyük ölçüde haklılık payı taşıdığı görülmektedir. Ancak ülkemizden ciddi yatırım beklentileri olduğu ve mevcut yatırım seviyesinden memnuniyetsizlik duyulduğu göz önünde bulundurulduğunda, ülkede iş yapan Türklerin olası tespit ve

şikayetlerinin de izlenmesi önem kazanmaktadır.

İŞ ORTAMINA İLİŞKİN GENEL GÖSTERGELER

Fas az gelirli ülkeler sınıfında yer almaktadır. Nüfusu 37 Milyon iken kişi başına gelir 2023 yılı itibariyle 3.980 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Kayıtdışı ekonominin ülkedeki önemi düşünüldüğünde kişi başı gelirin aslında daha yüksek bir seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Dünya Bankası tarafından yapılan, kayıtdışı ekonomisinin ülkedeki payına ilişkin yapılan aralıklı tahminler incelendiğinde, ortanca senaryoya göre bu payın %50'ye yakın olabileceği anlaşılmaktadır. Buna karşın Fas, dinamik genç nüfusu, yaptığı yasal reformlar ve işgücü eğitime yönelik politikaları sayesinde birçok gözlemci tarafından iş ortamı alanında hızla gelişen bir ülke olarak gösterilmektedir.

Fas Sanayi ve Ticaret Bakanının Yatırım Ortamı Hakkında Demeçleri:

Fas Sanayi ve Ticaret Bakanı Ryad Mezzour'un ülkenin sanayi stratejisi, alınan neticeler, Fas'ın mevcut küresel konjonktüre yaklaşımı ve ülkenin hedefleri hakkında yabancı ülke yetkilerine yaptığı sunumda, Mezzour tarafından, Fas'ın geçmiş yıllardaki sanayileşme stratejisinin ülkeyi dış ticarete açmak, teşvik sisteminde ve iş ortamında radikal reformlar yapmak, başta riskli görünen cesur altyapı projelerini (örneğin Akdeniz'in en büyük konteyner limanını) hayata geçirmek, Fas'ın nispeten avantajlı olabileceği 6 daha sonra 9 adet hedef sektör (otomotiv, havacılık, kimyasal gübre, tekstil/deri, elektrik-elektronik, inşaat malzemeleri, off-shore hizmetler, gıda ve farmasötik) belirlemek ve mesleki eğitime "nokta atışı" bir yaklaşım izlemek gibi çeşitli temeller üzerine oturduğu belirtilmiştir.

Bakan Mezzour tarafından ayrıca, söz konusu stratejinin 2008 öncesindeki uluslararası yatırımların ve likiditenin görece yüksek olduğu ve dış ticarete serbestleşmenin ana akım olduğu bir dünyada bu olumlu şartları değerlendirecek şekilde hazırlanıp uygulandığı, artan genç nüfusa istihdam sağlama mecburiyetinin de kendilerini teşvik ettiği, bugüne gelindiğinde stratejinin meyvelerini verdiğinin görüldüğü, ancak günümüzde dünyanın bir süredir hızlı bir dönüşüme sahne olduğu, ülkenin yeni normale uyum sağlamak için yeni bir model üzerinde çalışmak zorunda olduğu, buna göre adımlar atmaya başladıkları ifade edilmiştir.

Ryad Mezzour, ülkeye yatırım çekilmesi kadar bu yatırımlarda çalışmak için gerekli yeterliklere sahip kişilerin var olmasının da önemli olduğundan bahisle, Fas'ın geçmişte bu "skills" konusunda iyi bir durumda olmadığını, bir süredir mesleki eğitim alanında yaptıkları hamlelerin bugün görülen kalkınma sürecinde önemli payı olduğunu, sanayi bölgelerine bitişik şekilde (örneğin Renault fabrikasına bitişik olacak şekilde) gençlerin mesleki eğitime yönelik yeni okullar açtıklarını, hem de yeni bir eğitim teşviki geliştirdiklerini, buna göre genç Faslı işçi adaylarının tesislerin içinde bir süre çalışarak eğitildiğini ve bu süre boyunca ücretlerinin Fas devleti tarafından ödendiğini (işverenin bu eğitim sürecinde ücret ödemediğini) ifade etmiştir. Mezzour, benzer şekilde genç Faslı işçi adaylarının önce Fas dışındaki üretim tesislerinde eğitilip sonra Fas'taki tesislerde istihdam edilmesine yönelik bir mekanizma da kurduklarını, buna göre işverenin talebiyle bu işçi adaylarının ulaştırma masraflarını Fas devleti olarak ödediklerini, elde edilen sonuçların memnuniyet verici olduğunu dile getirmiştir. Mezzour, işgücü piyasasına bakıldığında kadınların işgücüne katılım oranının düşük olduğunu, bunu da artırmak amacıyla olduklarını ifade etmiştir. Faslı Bakan, mühendislik alanında ciddi bir çabalarının olduğunu ve günümüzde Fas'ın dünyada kişi başı GSYİH'ye oranla en çok teknik resim üretimi olan ülke olduğunu ifade etmiştir.

Bakan Mezzour, Serbest Bölgelerdeki vergileri artırdıklarını, ancak halen birçok avantaj sağladıklarını belirtmiştir. Mezzour, buralarda bürokrasiyi azaltmak için bir buçuk yıl mevzuat çalışması yaptıklarını, bölgelerin yönetimini devletten özel sektöre devrettiklerini, firmalara tercihleri konusunda oldukça geniş bir hareket alanı sağladıklarını, dünyanın en iyi iş ortamının muhtemelen Fas'taki bu bölgelerde olduğunu ifade etmiştir. Mezzour ayrıca, kadın istihdam oranı, yerelden ara malı temini ve çevre dostu olunması gibi kriterlere göre ilave primler de verdiklerini belirtmiştir.

Dünya Bankası “B-Ready” Raporu Göstergeleri:

Dünya Bankası'nın yayımlanan “B-Ready” raporu ülkeleri üç “sacayağı” ve 10 alanda değerlendirmektedir. B-Ready 2024 raporunda Fas'ın elde ettiği skorlar aşağıdaki gibi olmuştur.

- “Kurumsal Çerçeve” skoru 68,92 olmuştur. Fas böylece ülkeler arasında üçüncü %20'lik grupta yer almıştır.
- “Kamu Hizmetleri” skoru 58,66 olmuş, böylece ülke ikinci %20'lik grupta yer almıştır. Bulunduğu grubun ortalamasına göre daha iyi durumda olsa da, Fas'ın kamu hizmetlerinde halen dengesiz dağılımlar olduğu ifade edilmektedir.
- “Uygulamada Etkinlik” skoru 59,66 olmuş, böylece Fas dördüncü %20'lik grupta konumlanmıştır. Bu durum, firmaların faaliyetleri için söz konusu alanda daha zor bir iş ortamına işaret etmektedir.

On ayrı alana göre değerlendirmeye bakıldığında ise, Fas'ın puanları şöyle olmuştur:

- firma kurulumu alanında 76,73,
- firma yerleşmesi alanında 77,73,
- finansal hizmetler alanında 62,66,
- vergi ödeme sistemi konusunda 47,69, B-Ready'nin bu konuda daha fazla inceleme yapmakta olduğu da ifade edilmiştir,
- anlaşmazlıkların çözümü alanında 43,67. Fas'ın bu konuda halen ilerleme kaydetmesi gerektiği ifade edilmiştir,
- istihdam alanında 59,10,
- pazarda rekabet alanında 58,14,
- firma iflasları konusunda 46,58.

Bu puanlar ile Fas'ın sırasıyla en çok üçüncü, ikinci ve dördüncü %20'lik gruplara girdiği görülmüştür.

Fas'ın firma yerleşimini kolaylaştırmak konusunda ciddi mesafe katettiği ancak vergi uygulamaları ve anlaşmazlıkların çözümü konusunda halen ilerleme kaydetmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, ülkenin kurumsal çerçeve oluşturma konusunda, kamu hizmetlerinin uygulamasına kıyasla daha iyi olduğu, uygulama konusunda halen ilerleme katetmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

B-Ready raporunun yanında, Dünya Bankası tarafından geçmiş yıllarda yayımlanan “Doing Business” raporları da Fas'ın iş ortamı ile ilgili fikir vermekte olup, bu bilgiler de ilerleyen kısımlarda yer almaktadır.

Benzer şekilde, artık yayımlanmasa bile, başka bir klasman olan Dünya Ekonomik Forumu Rekabetçilik sıralamasını anmak da faydalı olacaktır. Forum tarafından Kuzey Afrika'nın en rekabetçi ekonomisi seçilen ve Afrika ülkeleri arasında 3'üncü rekabetçi ekonomi olan Fas, Batı Afrika'da birinci, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da ise 9. Konumdadır.

“Doing Business” Raporlarındaki Göstergeler:

Sıkça başvuru alan, en son 2020 yılında yayımlanan Dünya Bankasının Doing Business raporunda, iş yapma kolaylığı genel sıralaması açısından Fas dünyada 190 ülke arasında 53'üncü sırada yer almaktadır. Temel konu başlıkları ile bakıldığında iş kurma konusunda 43'üncü, inşaat izinleri 16, kredi temini 119, azınlık haklarının korunması 37, sınır ötesi ticaret 58, elektriğin temini 34, mülkiyetin kaydedilmesi 81 ve vergi ödeme sistemi konusunda 24'üncü sırada yer almaktadır.

Kredi kullandırmada, Fas, MENA ülkelerine göre bir adım öne çıksa da OECD ortalamasının bir hayli altında kalmaktadır. Kanunlarla güvence altına alınan kısmın kredi kullanımına katkısının artırılması gerekmektedir.

Küçük yatırımcıların haklarının korunması konusunda önemli gelişmeler sağlanarak 27 sıra birden ilerleme sağlanmış ve 37 nci sıraya çıkmış olmasına rağmen yeterli görülmemekte, dünya ölçeğinde şeffaflık, hakların korunması, işlemlerin açıklığı gibi konularda iyileştirmelerin olmasının, yabancı yatırımcıların kendilerini daha güvende hissetmesi adına önemli olduğu düşünülmektedir.

Fas'ın vergi ve diğer yasal yükümlülüklerin ödenmesi anlamında dünya ölçeğindeki sıralaması iyidir. Vergi ve benzeri yükümlülük anlamında kurulu şirketlerin yılda 6 defa ödeme gerçekleştirmesi gerekmektedir. Kurum karlarının yaklaşık toplam %45,8'i civarındaki bir kısmı vergi olarak alınmaktadır. Sosyal güvenlik ödemeleri %21,09'dur. Kurumlar vergisi oranı 2026 yılında tamamlanacak bir geçiş dönemi ile %20, %35 ve %40 olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Yerel hizmetler vergisi % 6,5, % 10, % 10,5, % 20, ve % 30 olarak alınmaktadır. Taşıt vergisi olarak 350 ila 20.000 MAD'lık (motorun gücü ve kullanılan yakıtı göre değişmektedir), damga vergisi olarak ise sayfa başına 20 MAD'lık bir rakam alınmaktadır. Katma Değer Vergisi genel oranı %20 civarındadır. Kurumlar vergisi, sosyal güvenlik ödemeleri ve KDV elektronik sistem üzerinden ödenebilmektedir.

Fas'ta inşaat izinlerinin alınması için yaklaşık 12 prosedür bulunmakta ve 58 günlük bir süreye yayılmaktadır. Toplam maliyetin %3,3'ü civarında bir maliyeti ifade etmektedir. 58 günlük süre hem OECD ortalamasından hem de MENA ülkelerindeki sürelerden daha kısa bir süredir.

Elektrik aboneliğinin açtırılması geçen seneye göre iyileşen göstergelerden birisi olup yine 31 günlük bir süre ile OECD ortalamasının altındadır. MENA ülkelerinden ise çok daha iyi bir süre olarak yer alırken toplamda 4 adet prosedür bulunmaktadır. Öte yandan, kişi başına gelirle kıyaslandığında ise çok yüksek bir maliyetle karşı karşıya kalındığı görülmektedir.

Yukarıdaki özetlerin yanı sıra aşağıdaki Tablolarda "Doing Business" raporlarından temin edilen iş ortamı ile ilgili bazı karşılaştırmalı bilgilere yer verilmektedir:

İş Başlangıç			
Gösterge	Fas	Orta Doğu ve Kuzey Afrika	OECD Yüksek Gelir
Prosedürler (sayı)	4	6.5	4.9
Süre (gün)	9	19.7	9.2
Maliyet (%kişi başına düşen gelirin)	3.6	16.7	3

Yapı Ruhsatlarının Alınması			
Gösterge	Fas	Orta Doğu ve Kuzey Afrika	OECD Yüksek Gelir
Prosedür (sayı)	12	15.7	12.7

Süre (gün)	58	123.6	152.3
Maliyet	3.3	4.4	1.5
Şeffaflık Güvenilirlik	13	12.5	11.6

Elektrik Temini			
Gösterge	Fas	Orta Doğu ve Kuzey Afrika	OECD Yüksek Gelir
Prosedür (sayı)	4	4.4	4.4
Süre (gün)	31	63.5	74.8
Maliyet (%kişi başına düşen gelirin)	1,308.8	419.6	61
Güvenilirlik İndeksi (0-8)	7	4.4	7.4

Vergi			
Gösterge	Fas	Orta Doğu ve Kuzey Afrika	OECD Yüksek Gelir
Ödemeler (yıllık)	6	16.5	10.3
Süre (Saat/yıl)	155	202.6	158.8
Toplam vergi oranı (karı %)	45.8	32.5	39.9
Mesaj Dosyalama endeksi (0 - 100)	98.62	53.3	86.7

Sözleşmelerin Bağlayıcılığı			
Gösterge	Fas	Orta Doğu ve Kuzey Afrika	OECD Yüksek Gelir
Süre (gün)	510	622	589
Maliyet (%)	26.5	24.7	21.5
Yargı Süreçlerinin Kalite Endeksi (0-18)	9.5	6.6	11.7

Mülkiyet Kaydetme			
Gösterge	Fas	Orta Doğu ve Kuzey Afrika	OECD Yüksek Gelir
Prosedür (sayı)	6	5.4	4.7
Süre (gün)	20	26.6	23.6
Maliyet (mülkiyet değerinin%)	6.4	5.6	4.2
Arazi yönetim kalite endeksi (0-30)	17	14.6	23.2

Sınır Ötesi Ticaret			
Gösterge	Fas	Orta Doğu ve Kuzey Afrika	OECD Yüksek Gelir
İhracat Süresi	6	52.5	12.7
İhracat Maliyeti (USD)	156	441.8	136.8
İhracat Belgeleri Süresi (saat)	26	66.4	2.3
İhracat Belgeleri Maliyeti (USD)	67	240.7	33.4
İthalat Süresi	57	94.2	8.5
İthalat Maliyeti (USD)	228	512.5	98.1
İthalat Belgeleri Süresi (saat)	26	72.5	3.4
İthalat Belgeleri Maliyeti (USD)	116	262.6	23.5

Fasla ilgili olarak ihracat ve ithalat ile ilgili iş yapma prosedürleri incelendiğinde, ihracat gerçekleştirebilmek için 6 adet dokümana ihtiyaç olduğu ve ihracatın gerçekleştirilebilmesi için yaklaşık 6 saatlik bir süre harcandığı görülmektedir. İthalatta ise 9 adet dokümana ihtiyaç duyulmaktadır. İthalat için ihtiyaç duyulan süre yaklaşık olarak 57 saattir ve bu rakam OECD ülkelerindeki 8,5 saatlik süreye göre bir hayli fazladır.

İthalatta ihtiyaç duyulan dokümanlar aşağıda listelenmiştir:

- Ticari fatura (Commercial invoice)
- Gümrük beyannamesi (Customs import declaration)
- Teslim Emri (Delivery Order)
- İthalat Lisansı (Engagement d'importation)
- (MCI notification)
- Muhteviyat listesi (Packing list)
- Tahliye emri (Release order)
- SOLAS Certificate
- Konşimento (Bill of lading)

İhracatta ihtiyaç duyulan dokümanlar aşağıda listelenmiştir:

- Menşe Şahadetnamesi (Certificate of origin)
- Ticari fatura (Commercial invoice)
- Gümrük beyannamesi (Customs export declaration)
- Muhteviyat listesi (Packing list)
- Yükleme Belgesi (Etat de chargement du Transporteur)
- SOLAS Certificate